

Перерва П.Г.,

*доктор економічних наук, професор, завідувач
кафедри менеджменту інноваційного
підприємництва та міжнародних економічних
відносин Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків, Україна*

Ткачов М.М.,

*кандидат економічних наук, доцент кафедри
права Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків, Україна*

ДОСЛІДЖЕННЯ ЗБИТКІВ ВІД ПОРУШЕННЯ ВИКЛЮЧНИХ ПРАВ НА РИНКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Масштаби обороту контрафактних товарів дозволяють розглядати його як реальну загрозу національній безпеці України. За експертними оцінками частка контрафактної продукції на внутрішньому українському ринку складає близько 20-25 %, а щорічний збиток економіці країни понад мільярд доларів.

Від виробництва та торгівлі контрафактною продукцією ряд організацій та ринкових інституцій отримують матеріальні збитки та шкоду (соціально-економічні наслідки порушення виключних прав), до яких, на наш погляд, в першу чергу відносяться:

а) підприємства-виробники оригінальної продукції, оскільки вони втрачають додатковий дохід;

б) правовласники об'єктів інтелектуальної власності, за рахунок зменшення відрахувань (роялті) виробників оригінальної продукції за використання ліцензії;

в) наноситься збиток іміджу товарного знаку, що відтворюється в зменшенні довіри споживачів до товарів (послуг), вироблених з використанням товарного знаку, виключні права на який порушено;

г) знижується рівень конкуренції внаслідок збільшення ринкової пропозиції нелегальної продукції (яка зазвичай суттєво дешевша, чим оригінальна продукція);

д) в зв'язку з розробкою схожої на оригінальну технологію виробництва контрафакту, гальмується розвиток технічного прогресу і поява більш досконалих інтелектуально-інноваційних технологій;

е) національний бюджет недоотримає надходження за рахунок несплати податків та акцизів (державний збиток), так як виробники контрафакту в своїй більшості працюють нелегально;

ж) зменшується частка ринку правовласника (ліцензіата, розробника) товарного знаку або іншого об'єкта інтелектуальної власності;

з) зростає частка умовно-постійних витрат на рекламу продукції або послуг, що реалізуються з використанням виключних прав, які були порушені;

і) з'являється загроза завдання шкоди здоров'ю споживача, в зв'язку з тим, що контрафактна продукція зазвичай має невисоку якість та понижено надійність споживання.

Виходячи з викладених посилок, на нашу думку, слід більш детально розглянути макроекономічний рівень проблеми контрафактного ринку і перейти до систематизації і моделюванню ринкових характеристик попиту і пропозиції на ринку автозапчастин. Такий підхід дозволить сформулювати адекватні сьогоdnішній дійсності моделі і провести більш об'єктивну оцінку тих чи інших заходів, які використовуються чи плануються до використання з метою скорочення контрафактного виробництва автозапчастин на українському ринку, а також визначати їх переваги та недоліки стосовно впливу на ринок контрафактних товарів. При цьому найбільш важкою задачею, на нашу думку, є складність отримання ретроспективних та поточних статистичних даних про виробництво та пропозицію контрафактних автозапчастин на цільовому ринку. Практично повністю відсутні офіційні дані про динаміку цін на найбільш масові види автозапчастин та обсяги їх продаж по окремим категоріям або найменування. Така ситуація призводить до необхідності використовувати опосередковані та неперевірені джерела інформації, які не завжди є офіційними. Також є недоступною інформація про матеріальні збитки конкретних виробників оригінальних запчастин від наявності на ринку контрафактної продукції. Певна частина цієї інформації використовується тільки в службовій діяльності і не підлягає публічному використанню (обсяги збитків втрат підприємств від контрафакту, ціни на низку виробів, засоби боротьби проти порушення виключних прав та витрати на їх впровадження і т.п.). Іншої частини інформації просто немає в природі, так як ця інформація не підлягає збору та аналізу (статистика правопорушень, динаміка розкриття злочинів, суми відшкодованих збитків і т.п.). Для вирішення поставлених задач, на наш погляд, найбільш точною і адекватною інформацією є власні дослідження авторів, проведені на підприємствах по виробництву продукції, та на підприємствах ринкової інфраструктури, які здійснюють її продаж.

Проведені нами дослідження дозволили виявити основні причини, які сприяють і стимулюють розвиток контрафакту в нашій країні:

- 1) цілеспрямоване створення дефіциту оригінальних запасних частин;
- 2) штучне завищення цін на оригінальну продукцію;
- 3) прогалини і неточності нормативно-правових питань протидії виробництву та обігу контрафактної продукції.

Перші два фактори взаємопов'язані, так як штучне створення дефіциту запчастин і комплектуючих сприяє зростанню їх вартості. Третій

фактор визначається рівнем офіційної корупції в нашій країні і неможливістю з об'єктивних причин прийняти антиконтрафактні закони у зв'язку з наявністю потужного контрафактного лобі. Протидія обороту контрафактних виробів, на наш погляд, повинна носити комплексний характер. Пропонується основні зусилля у цій боротьбі зосередити за трьома напрямками: організаційно-технічному, нормативно-правовому та фінансово-економічному. Організаційно-технічні заходи щодо протидії обігу контрафактних виробів припускають використання на підприємствах сучасних методів боротьби з контрафактом: впроваджувати сучасні технології маркування комплектуючих виробів у процесі їх виробництва, що значно підвищить рівень захисту оригінальних запасних деталей від підробок і копіювання; потрібно повністю автоматизувати процеси обліку, зберігання, обробки та обміну ідентифікаційної інформацією про оригінальних запасних частинах на всіх стадіях обігу продукції, що виключить випадки їх несанкціонованого виробником появи на ринку; подальший розвиток і вдосконалення системи каталогізації та логістичного забезпечення продукції, що поставляється на експорт. Нормативно-правові заходи передбачають:

1) введення в законодавство чіткого визначення «контрафактності» товару, яке не відповідає визнаному у світовій практиці трактуванню;

2) регламентувати вимоги до організацій, підприємств-виробників і постачальників продукції унікальної ідентифікації продукції, яка випускається і поставляється, оригінального маркування, а також ведення реєстра унікально ідентифікованих виробів;

3) посилити санкції і переглянути існуючий порядок притягнення до кримінальної відповідальності за виробництво та розповсюдження контрафактних матеріалів, деталей і комплектуючих виробів. Реалізація та впровадження розглянутих заходів з протидії обороту контрафактних і фальсифікованих виробів багато в чому буде залежати від фінансово-економічної підтримки з боку держави.

Особливо актуальна проблема використання контрафактних комплектуючих в автомобільній та авіабудівній галузі, де безпека руху і польотів є критично важливим фактором. А якщо врахувати, що автомобільна й авіаційна продукція складає значну частину в структурі українського експорту озброєнь і військової техніки, контрафакт можна розцінювати як серйозну загрозу економічній безпеці зовнішньоторговельним відносинам України.

Список використаних джерел:

- 1.Ткачов М. М. Оцінювання збитків правовласників від контрафактної діяльності на ринку автозапчастин [Електронний ресурс] : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.04 / Максим Михайлович Ткачов; Нац. техн. ун-т "Харків. політехн. ін-т". – Харків, 2016. – 21 с.

2. *Nagy Szabolcs* Digital economy and society – a cross country comparison of Hungary and Ukraine / S.Nagy // Вісник НТУ «ХПІ» (економічні науки) : зб. наук. пр. – Харків : НТУ «ХПІ», 2017. – № 46 (1267). – С. 174-179.
3. *Pererva P.G.* Technology transfer / P.G.Pererva, György Kocziszky, D.Szakaly, M.Somosi Veres - Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI», 2012. — 668 p.
4. *Nagy Szabolcs* Monitoring of innovation and investment potential of industrial enterprises / S. Nagy, P. Pererva // Сучасні тенденції розвитку світової економіки : зб. матеріалів 10-ї Міжнар. наук.-практ. конф., 18 травня 2018 р. – Харків : ХНАДУ, 2018. – С. 88-89.
5. *Sikorska M.* Compliance service at guest services enterprises / M.Sikorska, György Kocziszky, P.G.Pererva // Менеджмент розвитку соціально-економічних систем у новій економіці : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 19 жовтня 2017 р. – Полтава : ПУЕТ, 2017. – С. 389-391.
6. *Kocziszky György* Reputational compliance / György Kocziszky, M.Veress Somosi, Т.О.Кобієлієва // Дослідження та оптимізація економічних процесів "Оптимум–2017" : тр. 13-ї Міжнар. наук.-практ. конф., 6-8 грудня 2017 р. / ред.: О.В. Манойленко. – Харків : НТУ «ХПІ», 2017. – С. 140-143.
7. *Перерва П.Г.* Банкротство, санація та реструктуризація підприємства як економічні категорії антикризового управління / П.Г.Перерва, Т.О.Кобієлієва, В.Л.Товажнянський // Вісник Нац. техн. ун-ту «ХПІ» : зб. наук. пр. Темат. вип. : Технічний прогрес та ефективність виробництва. – Харків : НТУ «ХПІ». – 2015. – № 59 (1168). – С. 148-152.
8. *Kocziszky György* Anti-corruption compliance in the enterprise's program [Electronic resource] / G.Kocziszky, M.Veress Somosi, P.G.Pererva // Стратегічні перспективи розвитку економічних суб'єктів в нестабільному економічному середовищі. – Кременчук, 2017. – С. 164-167. – Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/1r-buz8h9jl-bCWwpPrY7esG925mrQudP/view>
9. *Nagy Szabolcs* Estimation of economic efficiency of power engineering / S.Nagy, M.Sikorska, P.Pererva // Європейський вектор модернізації економіки: креативність, прозорість та сталий розвиток : матеріали 10-ї Ювіл. Міжнар. наук.-практ. конф., 18-19 квітня 2018 р. – Харків : ХНУБА, 2018. – С. 3-6.
10. *Перерва, П.Г.* Практический маркетинг / П.Г.Перерва.- Выпуск 1. Термины и определения / Справочник менеджера промышленного предприятия.- М.: НПО «Реклама, информация, маркетинг», 1991.- 96 с.
11. *Kocziszky György* Compliance risk in the enterprise / G.Kocziszky, M.Veress Somosi, Т.О.Кобієлієва // Стратегії інноваційного розвитку економіки України: проблеми, перспективи, ефективність "Форвард–2017" : тр. 8-ї Міжнар. наук.-практ. Internet-конф. студ. та молодих вчених, 27 грудня 2017 р. / ред.: Є.М.Строков, О.М.Гуцан. – Харків : НТУ «ХПІ», 2017. – С. 54-57.
12. *Перерва П. Г.* Підвищення конкурентоспроможності машинобудівних підприємств на засадах синергетичного бенчмаркінгу / П. Г. Перерва, Т. О. Кобієлієва, Н. П. Ткачова // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. - 2015. - № 819. - С. 167-174.
13. *Nagy Szabolcs* Current evaluation of the patent with regarding the index of its questionnaire / S.Nagy, M.Sikorska, P.Pererva // Сучасні підходи до креативного управління економічними процесами : матеріали 9-ї Всеукр. наук.-практ. конф., 19 квітня 2018 р. – Київ : НАУ, 2018. – С. 21-22.